

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 34, Şubat 2019, s. 313-322

ISSN: 2149-0821 Doi Number:<http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4826>

Dr. Öğr. Üyesi Şenay TANRIVERMİŞ

Haliç Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı,
senayt@windowslive.com

AYLAK ADAM VE ISSIZ ADAM KARAKTERLERİ ÜZERİNE

PSİKANALİTİK BİR İNCELEME

Özet

İlk baskısı 1959 yılında çıkan ve ilk zamanlar çok da popülarite kazanamayan Aylak Adam romanındaki C. ile 2008 yılında vizyona giren ve büyük ilgi çekmesinin yanı sıra pek çok tartışmaya sebep olmuş Issız Adam filmindeki Alper, yalnızlık ve yalnız yaşamakla ilgili ortaklık veya benzerlik kurma yanılışmasına sebep olan iki karakterdir. Aslında bu karakterlerden birisi toplumun hastalıklarının farkında, uzağında ve toplumsal kabullerin üstünde bir yalnızlık yaşarken; diğeri hastalıkların derinlemesine içinde ve toplumsal kabullerin altında kalmış bir yalnızlık yaşamaktadır. Bu çalışmada, yarım asırlık arayla toplumsal yaşama dâhil olan benzer görünümlü bu iki zıt karakterin, aylak ve ıssız olma sebeplerinin çeşitli kuramlar eşliğinde incelenmesi ve eserlerindeki karakterlerinin psikanalitik olarak karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aylak Adam, Issız Adam, psikanalitik analiz, yalnızlık.

A PSYCHOANALYTIC ANALYSIS ON THE IDLE MAN

AND THE DESOLATE MAN CHARACTERS

Abstract

Mr. C. in The Idle Man novel, which firstly published in 1959, and which led to many discussions, and Alper in the film The Desolate Man, which has entered the vision in 2008 and attracted a great deal of attention, are two characters who cause illusion of establishing common point or similarity about loneliness and living alone. In fact, one of these characters lives loneliness aware of the society's

diseases and far away, and above social acceptance; others lived in a depth of disease and loneliness that remained under social acceptance. In this study, it is aimed that psychoanalytically comparisons of the characters in the works and investigate the reasons for being idle and desolate in the context of various theories of the two opposite character with similar appearances that are involved in social life for half a century.

Keywords: The Idle Man, The Desolate Man, psychoanalytic analysis, loneliness.

AYLAK ADAM

Aylak Adam, Yusuf Atılgan (1921 - 1989) tarafından 1959 yılında yazılmış bir roman olup yazarın iki eserinden birincisidir. Aylak Adam 1950'lerdeki iki önemli akımın etkilerinin görüldüğü bir dönemde ortaya çıkmıştır. İlki siyasi meselelere duyarlı toplumsal sorunları merkeze alan toplumsal gerçekçi sanat anlayışı ve bu anlayıştan doğan 'köy romanları'; diğeri ise bugün elli kuşağı adıyla andığımız varoluşçu meseleleri konu edinen eserlerdir. Ancak varoluşçu perspektifle bireyin sorunlarına eğilen eserler de elbette toplumsal kaygılardan uzak değildir. Yusuf Atılgan o dönemde köyde yaşamayı tercih eden ve köydeyken kentli adamın hikâyesini yazan bir yazar olarak farklı bir yere belki iki akımın arasında bir yerde değerlendirilmelidir.

C. sosyal rollerini kabul etmeyerek, içinde olduğu toplumun değerlerini anlayarak karşısında duran ve durulması için adeta çağrı yapan farklı bir karakterdir. Sistemin mecburen bir parçası olduğu halde dışında durmaya çalışmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hastalıklı ve kusurlu olan C. değil sistemdir. Aylak Adam uyumsuz olmayı ve antipatik görünmeyi göze alarak sistemin ürettiği ve dayattığı davranış biçimlerini ortaya koyarken genel geçer yargılara itaatsizliğini pasif direniş göstererek başarmaktadır. Basit ve temel görünen ikili ilişkilerin toplumsal boyutlarını afişe ederek itiraz etmektedir. Sistem içindeyken dışında kalmak elbette imkânsızdır. Ya da Adorno'nun söylediği gibi 'Yanlış hayat doğru yaşanamaz' (İnanır, 2005: 51) elbette ve Aylak Adam doğru yaşayamasa da yanlışları tek tek anons etmektedir adeta. Yine Adorno tarzında söylemek gerekirse 'kendi vatanında kendini yabancı hissetmek entelektüel için ahlaki bir sorumluluktur' (Arşan ve Çoban, 2014) ve Aylak Adam kanıksanmış her detayı yabancı biri gibi sorgulamakta ve böylece sistem içindeyken dışında kalma imkânsızlığını en azından teşhir ederek bir ölçüde mümkün kılmaktadır.

Karakterlere içine doğdukları sistemin en temel hücresi yani aileleri üzerinden bakarak başlanabilir. Temel olarak tüm kuramlarda çocuklukta sağlıklı bir yapının oluşabilmesi için, anne ya da anne yerine geçen kimsenin çocuk ile ilişkisinde süreklilik, tutarlılık, aynılık, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçların sağlanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Bu dönem henüz doğal olana bağlı kalınan safhadır. Lacan'ın 'Babanın Metoforu' adını verdiği eylem hali içinde 'Babanın Adı' olarak adlandırdığı evre daha sonra hayata girmekte ve 'simgesel yapı'yı temsil etmektedir (Cebece, 2004: 280). Simgesel Yapı-Babanın Adı, içinde yaşanan sosyal ve kültürel düzendir. C.'nin içine doğduğu koşullar nedeniyle hem imgesel hem de simgesel düzende sorunlar bulunmaktadır. Kısacası C. annesiz büyüdüğü ve nefret ettiği bir babası olduğu için mutlu bir ailede büyümemiştir ve bu sebeplerin sonucu olarak toplumu da kendisini de sevmemektedir.

Althusser'e göre ailede doğacak çocuğun yeni bir kimliğinin olacağı, onun yerini kimsenin alamayacağı önceden belirlenmiştir (Kazancı, 2002: 60). Bir başka tanımla çocuk doğmadan önce içinde yer aldığı aile fertlerinin beklediği bir nesnedir. Aile ideolojisinin biçimi ile ve o biçim içinde özne olarak belirlenmiş bulunmaktadır (Kazancı, 2006: 79). Althusser'in tanımladığı bu isimlendirme ideolojik kurgunun başlangıcıdır ve çocuk her türlü eylem ve işlemin varlığını açıklamak gereğini duyduğunda başvuracağı terim ideolojik bir özellik taşıyan kendi ismidir. Romanın kahramanı C. "Bence insanın adı onunla en az ilgili olan yanındır" demektedir (Atılğan, 2017: 63). C. kendini bir harfle tanımlayarak daha az 'şey'leşmek derdindedir. Bu çağırma hem kendini hem de kendini o isimle çağırarak etrafını bağlamakta ya da etkilemektedir. Dolayısıyla ismi C. olan bir karakterin okuyucudaki etkisi de farklı olmaktadır. Bu yolla insanlara özne olmanın oluşturduğu sınırlar içinde kendilerinden beklenen toplumsal rolü oynatan sistem, C. için en azından tıkr tıkr çalışmaktadır. Çağırma ile bireyin ideolojik olarak adı konmuş olmaktadır, C. için kural bir nebze de olsa kırılmaktadır. Lacan'a göre dilin insan bilincinde yarattığı bağlayıcı olumsuz etkiden, bağımsız ve öznel bakış açısı geliştirilmesi mümkün olmamaktadır (Kula-Demir, 2005: 240). Althusser bu işlevin öznelere olana rıza gösteren basit taşıyıcılar, hatta karşı gelmeyi (öğrenmeyen değil) öğrenmesi olanaksız köleler haline getirdiğini iddia etmektedir (Kazancı, 2002: 10). C. en azından isimsiz bir karakter olarak imkânsız görünse dahi bir karşı duruş sergilemekte ve kendisinden bir isimle bahsedilemediği için algıda karmaşa yaratabilmektedir. Adeta kendini tüm dünyadan tecrit etmekte ve dışında durmaya çalıştığı dünyanın duvarlarına çarparken, kaskatı alışkanlıklarımızın sığılığında okuyucuyu arafta bir noktaya çekmektedir. C. aylaklığı bir iş gibi icra ederek dünyayı gözlemler. 'Toplumdan kopuk' değildir, ancak 'toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini, gülünçlüğünü' görmektedir. Bu yüzden bulunması imkânsız bir şey arar gibi 'gerçek sevgi'nin peşine düşmektedir. Çünkü 'eli paketli' eve dönen klişe ve ezbere alışkanlıklardan oluşan yaşamlara karşıdır.

Birçoklarının iddia ettiği gibi amaçsızca bir arayış içinde değildir. Kendisini tanımlamaya yarayacak 'öteki'yi arar. 60'lı yılların insanların hissettikleri güçlü biçimde kuşaksal öz bilinci izleyen duygu, genellikle tuhaf bir amaçsızlıktır (Büyükdüvenci, 1997: 25). Oysa C. kendisini anlamayacaklarını anlayarak hem kendinin diğer yarısı olacak sevgiliyi hem de kendini bulmaktan vazgeçmez. Lacan sabit bir öznenin olanaklılığını, aynı C.'nin insanoğlunun kendi varoluşsal arayışının peşindeki imkânsızlığı bilmesine karşın sabit bir özne olmayı kabul etmemesi gibi kabul etmemektedir. Lacan'a göre insan ancak istediği nesne olmadığı veya yitirdiği zaman onun yerini alan sözcüğe gereksinim duymaktadır. C.'nin tam kelimededen oluşan bir isminin olmaması da dilin oluşturduğu bilinçdışı sınırlamaya ve dünyada "gerçek gerçekliği" yakalayabilmesinin olanaksızlığına yaptığı itiraz olarak değerlendirilebilir. Öznenin kendini var etme sürecinde dil aracılığıyla dolayımalmalara başvurmak zorunda kalışına ve bu dolayımalmaların çıkış ve bağlantı yerlerini tam olarak kavrayabilmesindeki imkânsızlığa karşı savaşılmaktadır. Dolayısıyla C.'nin yalnızlığı Alper'in yalnızlığından çok farklıdır. Richard Sennett, bir kişinin yalnız olmayı beceremiyor olması durumunda, başkalarıyla bir arada olmayı da beceremeyeceğini ifade etmektedir (Yaşar, 2000: 241). Aylak Adam'ın hayali sevgili peşindeki arayışı kendi özneliğini gerçekleştirilebilir için 'öteki'ne olan zorunluluktur. Yani kendini var edebilmek için ötekine duyulan mecburi ihtiyacın farkındadır ve böylece kendinden belki de tamamen vazgeçmiş olmaktadır.

İnsanların kendisini anlamamasını anlamakta, ancak toplumun kavramları kabullenişine itiraz etmektedir. Örneğin 27 Mart Cumartesi yazan duvar takvimine bakarken insanların

düzeninde bütün ayrıntıların önemli olduğuna şaşırılmaktadır. ‘Günlerin adı bile...’ der (Atılğan, 2017: 53). Tasnif edilmiş organize değerlerin değerliliğine gölge düşürmektedir. Örneğin günlerin adı ve belli günlerde belli işlerin yapılması, giyilmesi, yenilmesi gibi ayrıntıların insanoğlunun belki de asıl sıkıntısının, çıkmazının sebebi olduğunu söylemektedir; ‘Pazar günleri pazarlık yaşamalarını kuşanırlar. Çarşambaları çarşambalık!’(Atılğan, 2017: 105). Bu benzetimle aslında tam da Althusser’in bahsettiği türde bir itiraz dile getirilmektedir. İsmi C. olan bir karaktere yakışacak bir duruşla, haftanın günlerine farklı isimler verilerek ve buna göre giyinip, yemek yiyip, yaşayıp sorgulanmamasına dayanamamaktadır. Althusser’in ideolojik etki ve oluşumun, çağırma ile başlayıp daha sonra da yeni çağırımların etkisiyle bir toplumsal bileşke olarak sürüp gittiğini örnekleyen C. yaşam sıkıntısını da gücünü de aynı karşı duruştan aldığını bilmektedir. Tüm ilişkiler bu isimlendirmenin etkisiyle ideolojik ortam içinde nesnelere, şeyleri özne olarak belirli bir yere oturtmakta, somutlaştırmaktadır.

C. bir takım sıfatların, sayıların ve isimlerin dışında hatta karşısında olduğu için Althusser’in tanımladığı edilgenler sıfatına aylak olduğu halde girmez. Örneğin ‘Bayan Naciye’nin sayın kiracısı’ diyerek insanların gözünden kendine baktığında ve sıfatlandığında aynadaki görüntüsüne dil çıkartır, çünkü tahammül edemez. C. birilerinin gözünde ‘müşteri’ olarak bile tanımlanmamak için ayrıca çaba sarf etmektedir. Kolaylıktan vazgeçip yolunu uzatmayı yeğlediği anlaşılmaktadır. Yani Althusser gibi ifade etmek gerekirse müşteri olarak somutlaşıp özneleşmemek için yolunu uzatmaktan ve yaşamsal pratiklerini zorlaştırmaktan kaçınmamaktadır. Kendisinin rahat bırakılmasını isterken ikiyüzlü kolektif mitlerin çıkışsız labirentlerini dolaysız bir dille dışlamaktadır. Özne haline gelmemek ve getirilmemek için sürekliliği sağlayan eylemlerden yararlanmamaktadır. Dolayısıyla C. hiçbir şey yapmayan biri gibi görülse de hayatı ezberden yaşayanlardan daha fazla çaba sarf etmekte ve ayrıntılarıyla mücadele etmektedir. Sistemin talep ettiği bir birey olmayarak ve Althusser’in ideolojinin araçları olarak adlandırdığı kurulu düzenden elinden geldiğince faydalanmayarak edilgen algılayıcı olmak yerine etken ve algılayıcı olmaya çalışmaktadır.

ISSIZ ADAM

Issız Adam 2008’de vizyona girmiş ve 2.788.550 seyirci ile büyük ilgi çekerek pek çok tartışmaya sebep olmuş bir filmidir. Issız Adam’ı canlandıran karakter Alper’dir. Alper tam da sisteme hizmet eden bir edilgendir. Issız Adam çalışma arkadaşları ve sosyal çevresi olan bir konformisttir. Sistemle sorunu yoktur, uyumlu ve başarılıdır. En başta bir ismi, uzakta bile olsa bir ailesi ve işi vardır. Alper herkesin üzerinde uzlaşabileceği etkisizleştirilmiş bir narsist ve kapitalisttir. Issız Adam iş gücü sahibi olmaktan pozisyon sağlamakta ve oyunu kuralına göre oynayan, sahte tutku ve coşkuların müptelası bir insandır. İçinde yaşadığı dönemin egemen söylemini yansıtmakta ve böylece döneme imzasını atan çelişki, çatışma ve söylemlerin sonucu olduğu için suçlanmamaktadır. Adeta çağımızın mağduru gibi hisseder ve hissettirir. Örneğin; “Çok zor be anne” der. Zor olanın ne olduğunu açıklamaz ancak kabalığının, uzaklığının ve bencilliğinin arkasında kendisini zorlayan ve buna mecbur eden bir yaşam olduğunu hissettirir. Merhamet ve onay isteyen bir bakışı ve tutumu vardır. Alper izleyicinin tepkisini buna uygun yönlendirmekte büyük ölçüde haklıdır da, çünkü ileri kapitalist bir dünyada içine doğduğu değerlere yabancılaşmış, tek kuralın daha çok tüketmek olduğu emredilen bir düzende C.’nin tanımıyla tutunmaya çalışmıştır:

“– Tutamak sorunu. İnsanın bir tutamağı olmalı.

– Anlamadım.

– Tutamak sorunu dedim. Dünyada hepimiz sallantılı, korkuluksuz bir köprüde gider gibiyiz. Tutunacak bir şey olmadı mı insanlar yuvarlanır. Tramvaylardaki tutamaklar gibi. Uzanır tutunurlar. Kimi zenginliğine tutunur; kimi müdürlüğüne; kimi işine, sanatına. Çocuklarına tutunanlar vardır. Herkes kendi tutamağının en iyi, en yüksek olduğuna inanır. Gülünçlüğü fark etmez. Kağızman köylerinden birinde bir çift öküzüne tutunan bir adam tanıdım. Öküzleri besliydi, pırıl pırıldı. Herkesin, ‘Veli ağanın öküzleri gibi öküz yoktur’ demesini isterdi. Daha gülünçleri de vardır. Ben toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini, gülünçlüğüne görelî beri, gülünç olmayan tek tutamağı arıyorum: Gerçek sevgiyi! Bir kadın. Birbirimize yeteceğimiz, benimle birlik düşünen, duyan, seven bir kadın!..”

Alper, ise tutunmaya çalıştığı tekdüzeliği kırmak için çeşitlenen ve aslında şiddet içeren yatak odasını ve kendisini hiç sorgulamadan yaşamayı doğal bulmaktadır. Hatta Alper’in bakış açısıyla sunulan ayartıcı şiddet görüntüleri yatak odasında sağladığı egemenliğinin içinde normaldir ve normalliği yaşadığı ideolojiyle çelişmemektedir. Alper’in günün karanlık saatlerinde kapalı odalar içinde yaşadığı şiddet eylemiyle, gün içinde iyi kalpli ve eli açık bonkör patron imajı çatışmaz. Çünkü gün içinde besleyip geliştirdiği sağlıklı ilişkilerin sahteliği, gecenin karanlığında dürtüleri ön plana çıktığında tecrit olmuş takıntılı bir insanın portresini tamamlamaktadır. Sonuçta parasını verdikten sonra uyguladığı şiddet, satın aldığı hizmetin sadece bir parçasıdır. Hizmet satın almak tam bir kapitalist birey eylemidir. Örneğin annesi restoranda hizmet satın almayı bilmediği için garsona yardım etmeye çalışınca Alper utanmakta, aşağılanmış hissetmektedir. Belli ki birkaç jenerasyon öncesi hizmet alma geleneği olmayan bir aileden gelmektedir. Belki de Alper şehirleşememiş dev bir kentte ileri kapitalizmin hesaplanamaz insanlık dışlamasının yarattığı kentli taklidi yapan bir artıktır. Annesi Alper’in evini reklamlara benzetir. Alper’in özenle sıfırladığı hayatında tüm ayrıntılar yontulmuş, yenilenmiş ve standardize edilmiştir. Kasabadan gelen anne artık kendisinin yabancılaştığı ve bir anlamda ötekileştirerek güçlendiği geçmiştir. Yeni yaşamına ait ayrıntılar görsel olarak Alper’in kudretini pekiştirmelidir. Evi ve işi bir nevi Alper’in reklamıdır. Zaten annesinin söylediği üzere reklamlardaki gibidir. Issız Adam dinlediği müzikle; yaptığı yemek, kek ve soslarla; sofistike şarap bilgisiyle çevresindekileri etkilemek istemektedir. Lacan’ın post-yapısalcı psikanalizi Alper’in tüketim konusuna da eleştirel bir model sunmaktadır. İnsanlar kullandıkları eşyalar, çevrelendikleri imgeler ve metalarla kişilik kazanmakta, belli bir tarzda giyinerek, beslenerek kimlik kazanmaya çalışmaktadır. Ancak Alper’in içselleştirmeye çalıştığı reklam benzeri hayat annesi tarafından telaffuz edildiği an büyüsü bozulur. Annenin övgüleri Alper’in kendisine ve ailesine yabancılaşmasının apaçık ilanı olduğu için hakaret olarak algılanmaktadır.

Alper’in tüm ilişki ve sevgi biçimlerini parayla satın almaya çalışması, altı oyulmuş ve belki de bitirilmiş günümüz insanına örnek teşkil etmektedir. ‘Anı yaşama’ mottosu nedeniyle hayata anlam veren uzun erimli sorunlara kafa yormaktan kaçanların ‘can sıkıntısından ölmek’te olmaları şüphesiz tesadüf değildir. Her türlü haz, duygu ve düşünce ihtiyacına tüketim kültürüyle hemen ulaşan, teknoloji ile sosyalleşen ve sınırsız eğlenceyle hayatına anlam katmaya çalışan bu jenerasyonun iç sıkıntısı giderek büyümektedir. Günümüzde ne yazık ki, insani ilişkiler, sevgi, aşk ve dostluk da maddeleşmiştir. Alper internet üzerinden sohbet ederek randevulaştığı eve gitmekte ve orada bir miktar haz satın almaktadır. Tüketim kültürü,

genellikle hedonizmi, burada ve şimdi zevk peşinde koşulmasını, dışavurumsal hayat tarzlarının yeşertilmesini, narsistik ve bencil kişilik tiplerinin geliştirilmesini vurgulamaktadır (Bayhan, 2011: 215-216). Cinsellik metalaşmış tüketilirken, en özel ilişkiler bile ruhsal ve bedensel olmaktan soyutlanarak mekanik eylemlere dönüşmektedir. İnsani olduğu varsayılan ilişkiler pazarda satılan herhangi bir ihtiyaca dönüşmekte ve anlamını yitirmiş etkinlikler haline gelmektedir. Bu anlamda, ileri kapitalist toplumun bireyi, her türlü yaratıcılıktan uzak, tüm toplumsal değerlere yabancılaşmış ve tek kuralın daha fazla tüketmek olduğu bu ortamda, temel hedef olarak tekdüzeliği içselleştirmek ve benimsemek durumunda kalmaktadır (Tolan, 1991: 297).

C. VE ALPER KARAKTERLERİNİN PSİKANALİTİK KARŞILAŞTIRMASI

Aylak Adam, dönemin yaygın kabullerinin dışına çıkması nedeniyle uzun süre geniş okurlara ulaşamamıştır. Aylak Adam'ın yalnızlığı, hastalıklı, eksik veya en azından kusur kabul edilen bir özellik gibi algılanmaktadır. Aslında, özellikle Aylak Adam'ın kusurluluğu kesinleştirilerek düzen ve sisteme uygun yaşayan çoğunluk iyi hissettirilmektedir. Böylece, halk tarafından genel kabul görmüş olan Aylak Adam'ın tahammül edemediği, omuzları çökük, sarı sıcak ışıkların aydınlatamadığı, üç oda bir mutfak yaşamlara gölge düşürülmemiş de olmaktadır. Aynı şekilde Issız Adam'ın sistemin ürünü ve kurbanı olduğu tespit edilerek benzer durumdaki bireyler rahatlatılabilmektedir. Oysa bunun aksine Aylak Adam'ın psikanalitik açıdan açıklanabilecek uyumsuzluğunun altında, aslında toplumun geneline göre daha sağlıklı olduğu hususu vurgulanmaktadır. Sartre, Marx'ın yabancılaşma kavramından yola çıkarak kapitalist sistem gereği insanların bazı koşullardan dolayı hasta olduğunu ve buna psikiyatristin de dâhil olduğunu iddia etmektedir. Bu açıdan C. bireyin dökme kalıpların içindeki rahatlığını, kaskatı alışkanlıkların gerekliliğini ve disipline edilmiş değerlerini sorguladığı için dişi, doğurgan ve büyük olasılıkla Sartre'a göre daha sağlıklı bir karakterdir. Alper ise hasta sistemin gönüllü bir bireyidir, sistemin devamlılığı için çalışan, onaylayan ve en sonunda kendini suçlayarak sistemi aklayan bir karakterdir.

Alper, biriktirdiği eski plaklar ve kimsenin çok fazla bilmediği barlarla aslında farklı ve özel olmaya çalışan bir taşralıdır. Sevdiği müziklere bile tam bir kapitalist gibi sahip olmak ister ve eski plakları biriktirir. Pul koleksiyonunu gösteren klasik bir çapkından farklı ve çok daha derin bir karakter çizme çabasıyla, eski plak koleksiyonuyla ayrıcalıklı bir konumu hak ettiğine inanmakta ve inandırmaktadır. Öyle ki filmde çıkan ileri kapitalist toplumun bireyleri arasında eski plak biriktirme modası başlamıştır. İnsanlar akın akın uzunca bir süre Issız Adam'ın eğlendiği bara giderek kendi yalnızlıklarını özel ve anlamlı kılmak istemişlerdir. Gerçekten de hayat C.'nin şaşırıldığından çok daha fazla tekdüze olduğundan Alper'in eski plak koleksiyonu büyük bir yaratıcılık işareti gibi kabul görmektedir. C. ise klasik müzik sever ve dinlemek için radyoyu açıp beklemektedir. Almak, sahip olmak gibi düşünceler tekdüzeliğin başlangıcıdır ve bu yüzden C. için geçerli değildir. C. sıradan yerlerde sıradan yemeklerle karnını doyurmaya çalışır, hatta yiyemez. İnsanların bitmek bilmez iştahı C.'de tiksinti yaratır. Aylak Adam'ın evreni içinde parayla olan ilişkisi mercek altına alındığında, bu ilişki Althusserci bir bakışla C.'nin özne konumunu yansıtan bir göstergesi olarak okunabilir. C.'nin parayı saklama, kullanma, harcama biçimleri ile sayı ve birimlere karşı uzak tutumu ideolojinin ilişki pratiklerine uymaz. Genel olarak ideolojinin temel aygıt ve birimleriyle mümkün oldukça az ilişki kurmaktadır. Oysa Alper'in iş arkadaşlarına karşı özenli tutumu, ideolojik düzendeki ilişkilerde nasıl davranılacağını bildiğini göstermektedir.

Aylak Adam'ın tekdüzelige açtığı savaşın karşısında Alper'in tekdüzeligi koruma endişesi ve savaşı açık bir şekilde görülmektedir. C'nin arayıp bulamadığı sevgiliyi Alper bulduğu halde terk etmiştir. Issız Adam'ın özgür olma isteği ve dolayısıyla yalnızlığı özgün ve üretici bireyselliğinden değil daha fazlasına, hepsine ve herkese sahip olmak isteyen yıkıcı bir robota dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı filmin sonuna doğru diğer insanların yaşamını hayranlıkla izleyen ve gittikçe küçülen bir karaktere dönüşmektedir Alper. Böylece ahlaki temelleri olmayan bir hayatın mutluluk getirmeyeceği mesajını iyice güçsüzleşerek ve küçülerek iletmektedir. O üç odalı bir mutluluğu yakalayamamıştır, fakat C'nin aksine yakalayanlara gıpta etmektedir. Sanki fiziksel ve ahlaki felç geçirmiştir; aciz ve çaresizlik içinde çöllere düşmüş Mecnun misali deniz kenarında elindeki sopaya dayanarak gezerken başkalarının çocuklarını ulaşılmaz bir hayal gibi röntgenlemektedir. Sevgilisi Ada 'Başkalarının çocukları, başkalarının mutluluklarıyla kalacaksınız...' demektedir. Kısacası Issız Adam'ın meselesi 'baba' ol/a/mama ve yalnızlık üzerinden başarısızlık olarak tanımlanmaktadır. Böylece Alper'in yetersizliğini kabullenışı üzerinden sistem pekiştirilmektedir. Issız Adam meseleden ve kendinden kaçmaya hem devam etmekte, hem de kaçışı üzerinden kimlik kazanmaktadır.

Aylak Adam ise baba olma telaşında ya da aile kurma idealleri nedeniyle acı duymaz hatta bu genel kabulün karşısında alaycı bir tonla karşı durur; 'Görürsünüz adam olmayacak bu çocuk' derdi. Konuşmazdım. Sevinirdim. Babam adamsa ben olmayacaktım.' C kendisini üç oda bir mutluluğu başaramamış olarak görmez. Çünkü diğer insanların üç odalı evlerde kendisinden daha yalnız, daha yabancı ve daha kayıp olduklarını düşünür. C kendine acımaz ve acındırmaz.

C'nin kabullenışı veya yenilgisi artık kendisini anlamayacaklarını kabul etmesi olabilir sadece. Aylak Adam'ın toplumla çatışması içsel olduğu kadar dışsaldır da; sevgisizlik, ikiyüzlülük, yalnızlık ve yabancılaşma toplumsal düzenin sonucudur, yani genel insanlık durumudur. Aylak Adam her detaya itiraz etmek için şehri adım adım arşınlar. "Konuşmam yetmiyormuş gibi düşünmeye de başladım. En kötüsü buydu. Çoğu insanlar gibi düşünmeden konuşsaydım kimse bir şey demeyecekti, ama ben düşündüğümü söylemeye kalktım."

Bize bizim aslında düşünmeden ezberle kalıplarla konuştuğumuzu hatırlatarak algılarımızı sersemleştirmektedir. İçinde yaşadığımız karmaşayı netleştirmeye çalışmasa da rahatsız edici belirsizliğin içinde durmakta inat ederek, örneğin insanların hızlı yaşadığı bir çağda olduklarını unutarak karşı duruşunu sonuna kadar korumaktadır. Dolayısıyla Alper yardıma ihtiyacı olan bir karakterken, C iyi ki normların dışında bir ailede doğup büyüyen toplumun hastalıklı yapısını su yüzüne çıkartan alaycı bir karakter olmuştur.

Genellikle toplumun kenarında yalnız kalmış bu tipler, kapitalizmin çekirdek yapıtaş ailenin sorunlu olduğunu dile getirirler. Oysa Alper, C'nin tersine aile kuramadığı için mutsuzdur. Aylak Adam'ın mutsuzluğu insanların olanla yetinerek, aramadan, düşünmeden yaşasınlar diye yaratıldığı bir dünyada yalnız kalmaktır. Hatta sık sık sorgulamayan, gündelik hayatın ritmi içinde sindirmeye çalışmadan otomatik algılarla hareket eden makineleşmiş insanlara kızar, sinirlenir ve aslında anlayanı sık sık azarlar. Oysa Aylak Adam kendisine kötümserliği sorulduğunda soruyla cevap verir:

-Neden bu kadar kötümsersin?

- Sen neden değilsin? Çevrene bakmıyor musun?

Alper ise Kaybedenler Kulübü'nün bunalımlı karakterlerinden biri gibi hayatın akışına teslim olmuş, 12 Eylül depolitazyonunun bıkkınlık getiren sonuçlarından biridir.

Deleuze ve Guattari'ye göre kapitalizm bunalımların sistemidir. İktidarın varlığını sürdürmesi için hastalıklı kişilere ihtiyacı vardır. İssız Adam kapitalizmin ihtiyacı olan hastalıklı kişi tanımına birebir uymaktadır. Üstelik sistemi değil kendini suçlayarak egemen söylemi aklamaktadır. Zaten kapitalizm çelişki ve bunalımlar nedeniyle yıkılmaz. Bunlar sayesinde kendini yeniler ve aşar (Deleuze ve Guattari, 1990: 6). Her şeyi metaya çeviren kapitalizm, mutsuzlaştırdığı insanların bu durumunu da kâr konusu yapmaktadır. Önce insanı çaresi olmayan yalnızlık denizine atmakta, sonra bu yalnızlık denizi içinde para ödenerek sahip olunacak bir “arkadaşı”, “çare” olarak insanlara sunmaktadır. Ama böyle bir “çare” gerçekte yoktur (Odacı ve Berber-Çelik, 2017: 223). Artık Alper'in yalnızlığı ve mutsuzluğu kendi katkısı olmayan bir kader gibi onun varoluşuna anlam ve değer katan bir yapıya dönüşmüştür. Alper tesadüfen âşık olduğu kadını bulmuş, ancak bağımlısı olduğu haz dolu dünyayı tercih etmiştir. Kendisinin yalnızlığı da adeta metalaşarak sisteme hizmet etmeye devam edecektir. Voltaire'in “Gerçek ihtiyaçlar olmadan gerçek hazlar olmaz” (Schopenhauer, 2016: 33) cümlesinden hareketle İssız Adam'ın da gerçek olmayan ihtiyaçların üreticisi ve tüketicisi olduğu için ıssız kaldığı anlaşılmaktadır. Bu haliyle adeta ders çıkartılması gereken bir adam olarak kapitalizme hizmette sınır tanımaz. Aylak Adam modern dünya insanının birey olamayışını sorgular: *‘Kim bu insanlar? İşten mi dönüyorlar; eğlenceye mi gidiyorlar? Şu adamın burnu Gide'in burnuna benziyor. Ama nasıl da kasvetliler. Bunların içinde “meçhul denizlerde balık” olmayı isteyen var mı acaba?’*

Lacan'a bağlı kalarak C. değerlendirildiğinde çelişik gibi dursa da özne bir dolaylılamalar yumağıdır ve varoluşu tamamen kendi dışında olana bağlıdır, özne kendini var etme ve kurma yetisine sahip değildir (Çoban, 2012). Bu yüzden Aylak Adam da kendini özne olarak yapılandırmak için ötekinin dolaylılamasına ihtiyaç içindedir. Lacan'ın ayna teorisinde kişi sadece yansımada kendinin farkına varabilen ve kendini bile öteki olarak gördüğünde veya ötekinde gördüğünde bütünleştirebilen bir dağılımlıktır. İnsanın toplumsal kültürün bir parçası haline gelmesi ayna evresindeki yitim, eksiklik ve yokluk hissini gelişmesiyle belirlenmiştir. Böylece özne kendi gerçek gerçekliğine ulaşabilmek için ötekini aramaktadır. Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam vesilesiyle kendisinin ötekisini yani eşini bulduğu söylenmektedir. Dolayısıyla C.'nin tek harfli ismi, kendini tamamlamak isteyen insanoğlunun ve varoluşsal düğümlerin deşilmesinin somutlaştırılmasıdır. Bu noktada İssız Adam kendini tamamlamasını sağlayacak ‘öteki’ yerine kendini ve diğerlerini tüketmeyi seçmektedir. Aylak Adam ise toplumsal kurgunun öngördüğü bir özne olmak yerine, dil dâhil olmak üzere dayatılmış tüm sistem ve kurguya itiraz ederek kendi kimliğini tamamlayacak bir arayış içinde kalmayı tercih etmektedir.

Bu arayış boş, romantik ve beyhude bir çaba olarak kalmamıştır. İnsanın doğasındaki karanlık kuyulara ışık sızdırmış, ilham vermiş ve birçok çıkmaz için tutarlılığıyla kabullenmek yerine çeşitli ipuçları, anahtarlar ve yine de ısrarcı bir arayış umudu, direnci vermiştir. Mazlumların şahaneleştirilip yüceltilmesi, onları mazlumlaştıran sistemin yüceltilmesinden başka bir şey değildir der Theodor W. Adorno (Adorno, 1998: 29). Oysa Aylak Adam kendisini mazlumlaştırıp yüceltmek yerine sistemi sorgulamayı ve arayış içinde kalarak direnmeyi yüceltmektedir. Aylak Adam'ın parametresi sistem için çalışmamak ve arayışın peşinde koşmaktır. Bulmak çok küçük bir olasılıktır, ancak aramaktan vazgeçmemek anlamlıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada yalnızlık ve yalnız yaşamakla ilgili ortak veya benzer direnç gösterdikleri yanılması ile benzerlikler sunmasına ve Aylak Adamın, Issız Adama ilham olduğu gibi bir algı oluşsa da psikanalitik açıdan aslında ikisinin birçok açıdan farklı hatta zıt oldukları anlaşılmaktadır. Aylak Adam ve Issız Adam benzer şekilde yalnız bir hayat sürmelerine karşın; Aylak Adam toplumsal hastalıkları fark edip beğenmeyerek onlara savaş açan bir karakterdir ve onlara bulaşmak istememesi nedeniyle toplumsal kabullerin dışında kalmayı tercih ettiği için bir yalnızlık yaşamaktadır. Issız Adam ise toplumsal hastalıkları ileri seviyede benimsemiş olmasından ve bu toplumdaki kapitalist ve narsist anlayışı benimsemiş olmasının da ötesinde hastalığa yenik düşmesi nedeniyle özendiği hayata ulaşamayarak yalnız kalmıştır. Aylak Adam gerçek sevgiyi bulamadığı için yalnız kalmışken, Issız Adam gerçek sevgiyi bulmasına rağmen hastalıklı ruhu buna ulaşmasına izin vermediği için terk etmek zorunda kalarak yalnız kalmıştır. Başka bir ifadeyle birisi toplumsal hastalıkları tespit ettiği için beri durarak yüceltilmesi gereken asil bir yalnızlık yaşarken; diğeri benimsemiş olduğu hastalıklara yenik düşmesi ve bağlı olduğu aşırı tutkularından dolayı toplum normlarının altında kalan ve asil olmayan bir yalnızlıktır. İkisi de toplumsal normlardan uzakta olmaları nedeniyle benzer sonuçları yaşamakta olsalar da aslında tam zıt yönlerde uzak kaldıkları bir yalnızlık yaşadıkları anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle her ikisi de toplumdan uzak kalmakta, baba olamamakta ve sevdiklerine kavuşamayan bir yalnızlık yaşamaktadırlar, fakat bunun gerçek sebeplerinin birbirinden tamamen farklı olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adorno, T.W. (1998). *Minima Moralia- Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar*. Çev.: Orhan Koçak ve Ahmet Doğukan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Arsan, E. ve Çoban, S. (2014). *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş: İnceleme*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Atılğan, Y. (2017). *Aylak Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayhan, V. (2011). Tüketim Toplumunda Bireyin Ontolojik Mottosu: Tüketiyorum Öyleyse Varım. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 43: 221-248.
- Büyükdüvenci, S. ve Öztürk, S.R. (1997). *Postmodernizm ve Sinema*. Der. ve Çev.: Sabri Büyükdüvenci ve Semire Ruken Öztürk. İstanbul: Ark Yayınları.
- Cebece, O. (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Çoban, B., (2012). Lacan: Aynalar Şövalyesi ya da Bilinçdisinde Bir Seyyah http://independent.academia.edu/bariscoban/Papers/614124/LACAN_AYNALAR_SOVALYESI_YA_DA_BILINCDISINDA_BIR_SEYYAH, Erişim Tarihi: 01.04.2018.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1990). *Kapitalizm ve Şizofreni 1: Bin Yayla: Göçebibilimi İncelemesi: Savaş Makinası*. Çev.: Ali Akay. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- İnanır, S. (2005). Bildiğimiz Gençliğin Sonu. *Birikim Dergisi*, 196: 37-51.
- Kazancı, M. (2002). Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 57(1): 55-87.

- Kazancı, M. (2006). Althusser, İdeoloji ve İdeoloji ile İlgili Son Söz. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi 24: 67-93.
- Kula-Demir, N. (2005). Kimliklere Ayna Tutan Reklam Fotoğrafları. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14: 37-51.
- Odacı, H. ve Berber-Çelik, Ç. (2017). Kendilik Algısı ve Saldırganlık Arasındaki İlişki: Yalnızlığın Aracı Rolü. Journal of Mood Disorders, 7(4):219-25.
- Schopenhauer, A. (2016). Okumak, Yazmak ve Yaşamak Üzerine. Çev: Ahmet Aydoğan. İstanbul: Say Yayınları.
- Tolan, B. (1991): Toplum Bilimlerine Giriş, 3. Baskı, Ankara: Adım Yayınları.
- Yaşar, M.R. (2000). Yalnızlık. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1): 237-260.